

På djupet med rödlistan

Dagens havsmiljö präglas av decenniernas utsläpp av näringsämnen och gifter från land och luft, i kombination med ett hårt drivet fiske och andra mänskliga aktiviteter. Detta har resulterat i storskaliga förändringar och utarmning av arter. Samtidigt är vår kunskap om hur de marina ekosystemen ser ut och fungerar mycket bristfällig jämfört med på land. Arbetet med att inkludera marina grupper i rödlistan är ett sätt att råda bot på detta.

Foto: Robert Kautsky/Azote

ArtDatabanken tar fram Sveriges rödlista 2010, som är den tredje i ordningen baserad på Internationella naturvårdsunionens kriterier. Från ett marint perspektiv erbjuder den ingen munter läsning. Vi har generellt sett en större andel arter på rödlistan nu än 2005. Allra värst är läget för grupperna koralldjur och tagghudingar, där närmare hälften av de bedömda arterna rödlistats. Totalt 26 marina fiskar är rödlistade och antalet rödlistade marina evertetrater har ökat från 176 till 212 arter, framförallt till följd av att nya grupper bedömts.

Stor kunskapsbrist

För marina arter är kunskapsbristen en allvarlig hämsko i arbetet med att bedöma deras status. Många arter inkluderas överhuvudtaget inte i miljöövervakning eller provfisken. För andra finns data på regional nivå men problem med tillgängligheten gör det svårt att göra en sammantagen bedömning på nationell nivå. Det råder även brist på tidsserier som kan visa hur populationer förändras. Särskilt stora problem har vi när det gäller att uppskatta statusen för relativt vanliga och spridda arter. Kunskapsläget har dock förbättrats väsentligt sedan 2005 års rödlista, framförallt genom omfattande inventeringar. För många arter kan vi nu göra relativt detaljerade utbredningskartor, och vi har också kunnat bedöma ytterligare artgrupper.

Ingen ljusning för fisken

Antalet rödlistade fiskarter är oförändrat. Av de totalt 26 marina fiskarterna på rödlistan är fyra nya med-

an fyra tagits bort. För flertalet gäller tyvärr att hotbilden har förstärkts.

För de traditionella matfiskarna är läget allvarligt. Trots omfattande fiskeregleringar är det endast ett fåtal av de arter som man normalt hittar i en fiskdisk som klassas som livskraftiga, t.ex. gråsej, makrill och sill. För ålen är läget mycket allvarligt. Lax, öring och sik uppvisar stora skillnader mellan olika kustområden, med mycket kraftig nedgång av lax på västkusten och alarmsignaler om kraftigt vikande bestånd av öring och sik i Bottniska viken. Sett över hela utbredningsområdet syns däremot ingen nedgång.

När det gäller de icke-kommersiella arterna är andelen rödlistade arter betydligt lägre. Orostecken finns dock när det gäller arter som lever i ålgräsmiljö, som t.ex. kantnålar, och arter som lever på kustnära klippbottnar, men vi saknar data för att kunna bedöma deras status.

Nya grupper bedöms

De grupper av marina evertetrater som bedömts i sin helhet är tagghudingar, koralldjur, armfotingar och manteldjur. Bland kräftdjuren har de tiofotade kräftdjuren samt rankfotingar bedömts, och bland molluskerna har alla grupper utom maskmollusker och nakensnäckor bedömts. Bland de nämnda grupperna är manteldjur och rankfotingar nya jämfört med tidigare rödlistor. Vi har också för första gången försökt utvärdera havsborstmaskarna, som utgör en av de mest artrika marina grupperna. På grund av den omfattande kunskapsbristen har dock endast fyra av totalt omkring 60 familjer i svenska vatten kunnat bedömas.

Rödlistan visar inte allt

Vad visar då rödlistan utifrån ett marint perspektiv? Många arter som tidigare påträffades regelbundet har blivit mycket ovanliga eller rentav försvunnit i kustnära miljöer. I många fall finns arterna kvar längre ut, där övergödningen inte är lika påtaglig. Andra arter återfinns idag endast i små, isolerade områden som på grund av sin svårtillgänglighet undgått trålning.

Det föreligger en risk att vanliga arter med stor utbredning inte fångas upp av rödlistans kriterier. Eftersom populationsdata i hög grad saknas för marina arter, så saknar vi möjlighet att upptäcka populationsminskningar. Arter som kanske hade kvalat in på rödlistan om vi hade haft relevanta data, bedöms istället som livskraftiga.

Innehåller sällsynta kufar

En betydande andel av de rödlistade marina arterna utgörs av arter som är naturligt sällsynta, och aldrig har haft eller kommer att få en stor utbredning i våra vatten. Många av dessa är inte heller direkt hotade så länge deras livsmiljöer förblir oförstörda. Sällsynta arter är dock känsliga för stokastiska händelser, och för många finns även en risk att klimatförändringar påverkar deras utbredning.

Ibland riktas kritik mot rödlistan, för att den innehåller så många sällsynta "kufar". Då ska man komma ihåg att kriterierna är utformade för att fånga upp sådana arter, eftersom de har en naturligt hög utdöenderisk. I vilken utsträckning sådana arter ska prioriteras i naturvårdssammanhang är en annan fråga.

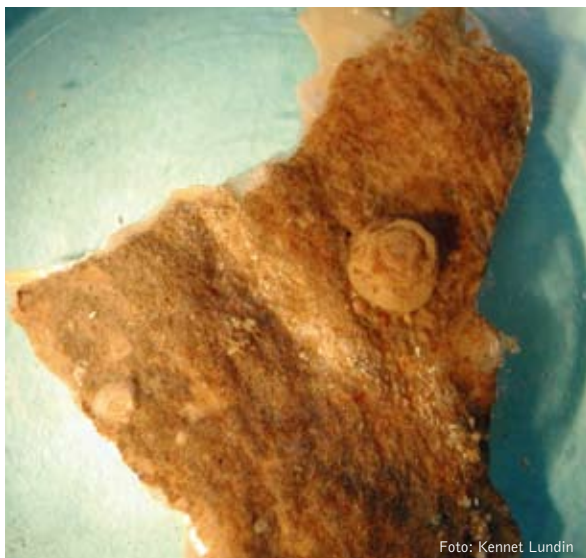

Foto: Kennet Lundin

Havsanemonen *Andvaka parva* representerar en av flera arter av marina ryggradslösa djur som endast har påträffats i svenska vatten. I dagsläget vet vi inte om arterna finns kvar – här, eller någon annanstans – eller om de försvunnit för gott. Brist på eftersök i kombination med brist på tillgänglig expertis gör det extremt svårt att bedöma arternas status.

HUR GÅR RÖDLISTNINGEN TILL?

Sedan 2008 har drygt hundra av landets biologer och artkännare arbetat med att sammanställa underlag och göra bedömningar till Rödlista 2010. Arbetet utförs enligt Internationella naturvårdsunionens riktlinjer i syfte att på bästa möjliga sätt bedöma utdöenderisken för enskilda arter utifrån ett nationellt perspektiv. Resultatet blir en förteckning av arter med olika grad av utdöenderisk – allt från arter som riskerar att inom mycket snar framtid försvinna från landet (kategorin Akut hotad) till arter som bedöms vara stabila (kategorin Livskraftig).

Bedömningen baseras på ett antal kriterier med gediget fotfäste i den bevarandebiologiska forskningen: graden av populationsförändring, artens geografiska utbredning samt populationsstorlek och populationsstruktur. Analyserna görs utifrån ett rörligt tidsfönster, minst tio år eller tre generationer för mera långlivade arter.

En av grundprinciperna för rödlistningen illustreras i figuren där bedömningsfönstren är markerade i mörkare grönt. I första fönstret är arten talrik och även om populationsstorleken varierar finns det inga

tydliga tecken på minskning – arten klassificeras som Livskraftig. I andra fönstret minskar arten kraftigt och uppfyller därmed kraven för rödlistning. I det aktuella fallet är minskningen närmare 75 %, och arten klassas därför som Starkt hotad. I tredje fönstret har beståndet stabiliserats på en låg men stabil nivå. Om beståndet överskrider 2000 reproduktiva individer och arten finns på mer än tio lokaler klassas den som Livskraftig.

Sällsynta arter rödlistas i de flesta fall utifrån en bedömning av antalet reproduktiva individer, antalet lokaler med förekomst och hur isolerade de enskilda lokalerna är. I de fall utbredningsområdet eller antalet individer är mycket litet kan arten kvalificera sig för någon av kategorierna Akut hotad till Nära hotad.

Många arter har minskat kraftigt under 1900-talet och uppvisar beståndskurvor liknande dem i figuren. Intuitivt kan det kanske tyckas konstigt att en art som minskat med 95 % ändå kan klassas som Livskraftig. Då ska man komma ihåg att rödlistningen mäter graden av utdöenderisk och att det inte är helt ovanligt med arter med små, men stabila, bestånd. I de fall det handlar om en art med stor betydelse i den miljö den förekommer, som t.ex. blåstång eller torsk, kan de biologiska konsekvenserna i havsmiljön i samband med en kraftig populationsminskning dock vara mycket allvarliga.

Rödlista 2010 offentliggörs 28 april 2010 på ArtDatabankens årliga flora- och faunavårdskonferens. Redovisning av arbetssättet vid rödlistning finns på ArtDatabankens hemsida: www.artdata.slu.se/rodlista

TEXT Mikael Svensson och Anna Karlsson, ArtDatanken, SLU
TEL 018-67 27 14 och 018-67 26 57

E-POST mikael.svensson@artdata.slu.se och
anna.karlsson@artdata.slu.se